

- G., Polivka, 1899. Rec.: Grinchenko B.D. Jetnograficheskie materialy, sobrannye v Chernigovskoy i sosednih s nej gubernijah. Vyp. I. Rasskazy, skazki, predaniya, posloviy, zagadki i pr. Chernigov, 1895. S. IV+308, *Archiv für slavische Philologie*, T. XXI, S. 263-270; G., Polivka, 1899. Rec.: Grinchenko B.D. Jetnograficheskie materialy, sobrannye v Chernigovskoy i sosednih s nej gubernijah. Vyp. 2. Rasskazy, skazki, predaniya, posloviy, zagadki i pr. Chernigov, 1897. II+390 S., *Archiv für slavische Philologie*, T. XXI, s. 273-285; Th., Volkov., 1897. B.D. Hrintchenko, Etnograficheskie materialy, etc., 2 vol. Tchernyov, 1895–1896. *Revue des traditions populaires*, Tome XII, № 2, P. 123-124.
24. Rodinova, N.L., 2007. *Etnohrafichna diialnist Borysa Hrinchenka*, Avtoref. dys. kand. ist. nauk: 07.00.05. Kyiv, 24 s.
25. Rodionova, N., 2007. Etnohrafichnyi dorobok Borysa Hrinchenka pid chas perebuvannya na Chernihivshchyni, ISSN Online: 2518-1270. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*, № 23, s. 93-98.
26. Sumtsov, N.F., 1910. *Diiachi ukrainskoho folkloru*, Kharkiv: Druk. «Pечатne dilo», 37 s.
27. Sherstiuk, H., 1910. Borys Hrinchenko i vkrainska shkola, *Svitlo*, Knyzhka persha, Veresen, S. 9-14.
28. Yaremenko, V., 2015. Etnohrafiia – nauka natsiivtorcha. *Hrinchenko Borys. Zibrannia tvoriv. Etnohrafichna spadshchyna. Kn. 1*, Kyiv, S. 8-28.
29. Yaremenko, V., 2017. Borys Hrinchenko v etnohrafichnii nautsi. *Hrinchenko Borys. Zibrannia tvoriv. Etnohrafichna spadshchyna. Kn. 3*, Kyiv, s. 7-14.
30. Yaremenko, V., 2017. Narodna pisnia yak etnohrafichne dzherelelo. *Hrinchenko Borys. Zibrannia tvoriv. Etnohrafichna spadshchyna. Kn. 2*, Kyiv, S. 7-18.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-28-49-57>  
УДК 37.015.311-058.862:159.922.7

**Лялюк Галина Миколаївна,**

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах

Львівського державного університету внутрішніх справ,

Львів, Україна.

ORCID ID: [orcid.org/0000-0002-4819-6247](https://orcid.org/0000-0002-4819-6247)

[gala\\_psycholog@ukrnet.net](mailto:gala_psycholog@ukrnet.net)

### СУБ'ЄКТНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ-СИРІТ

**Анотація.** У статті актуалізовано проблему впровадження інноваційних підходів у вихованні дітей-сиріт в Україні, що перебувають у державних закладах опіки. Розглянуто основні положення особистісно-гуманістичної стратегії педагогічної парадигми, роль суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога та вихованця. Звернено увагу на те, що особистісна парадигма освіти стала домінуючою в сучасному періоді розвитку українського суспільства, системою методолого-теоретичних норм і стандартів та аксіологічних критеріїв, що розкривають характерологічну цілісність освітньо-виховного процесу та регулюють науково-дослідну та практичну інноваційну педагогічну діяльність. Особистісна парадигма виховання дітей-сиріт характеризується гуманістичним контекстом, та передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію виховних стосунків (вихователь і вихованець – повноправні суб'єкти педагогічного процесу).

Окреслено актуальність проблеми аналізу суб'єктного підходу у вихованні особистості дитини-сироти та можливостей його реалізації в практиці опіки та виховання державних закладів.

Розкрито теоретико-методологічні основи суб'єктного підходу у вихованні дитини-сироти в контексті особистісної парадигми на основі аналізу філософських та психолого-педагогічних досліджень. Виокремлено умови, дотримання яких забезпечує реалізацію принципу суб'єктності у вихованні особистості дитини-сироти.

Розглянуто особливості застосування герменевтичного підходу, який глибоко розкриває шляхи розуміння і прийняття дитини такою, якою вона є. Акцентовано увагу на важливості включення вихованців у творчу взаємодію з навколишнім світом, що виявляється в ідеях соціальної творчості, надання можливостей вихованцям для самостійного прийняття суб'єктивно значущих рішень та реалізації ними власного вибору. Суб'єктний підхід у вихованні дітей-сиріт у контексті особистісної парадигми передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію педагогів та вихованців, яка повинна функціонувати на гуманних засадах і визначати своїм пріоритетом розвиток самостійної, ініціативної, відповідальної та креативної особистості, здатної виступати активним суб'єктом власної життєдіяльності. Тільки системна реалізація умов, дотримання яких забезпечить реалізацію принципу суб'єктності у вихованні особистості дитини-сироти допоможе здійснити ефективну підтримку дітям, що залишилися без піклування батьків та підвищити успішність виховного процесу загалом.

**Ключові слова:** діти-сироти; гуманізм; виховання; особистісна парадигма; суб'єктний підхід; державні заклади опіки.

## 1. ВСТУП / INTRODUCTION

**Постановка проблеми.** Сьогодні в сучасних українських реаліях особливо гостро постає проблема сирітства, яка є однією з основних, що виходить на рівень держави. Визнання сім'ї як пріоритетної форми влаштування дітей-сиріт, лише частково розв'язало проблему, однак, через нерозвиненість сімейних форм виховання в Україні значна кількість дітей цієї категорії продовжує виховуватись у державних закладах опіки. Їхня інтеграція в соціум на паритетних засадах уможливується шляхом організації в системі інституційних закладів освіти ефективних форм опікунсько-виховної діяльності, потребують удосконалення методи, технології для надання професійної допомоги та підтримки дітям, що залишилися без піклування батьків.

Сучасна педагогічна наука розглядає процес виховання як багаторівневу систему, що включає підсистеми загальнодержавного, національного, соціально-групового виховання й самовиховання, які детермінуються загальним імперативом, що вказує на визначальний вектор розвитку цієї системи. Цим системоутворюючим вектором, матрицею організації і здійснення цього процесу виступає парадигма виховання.

Особистісна парадигма виховання стала сьогодні однією з домінуючих у системі методолого-теоретичних норм і стандартів та аксіологічних критеріїв, що розкривають характерологічну цілісність освітньо-виховного процесу та регулюють науково-дослідну та практичну інноваційну педагогічну діяльність.

Виховання дітей-сиріт у контексті особистісної парадигми передбачає реалізацію принципу гуманізації виховання – сприйняття дитини як вищої соціальної цінності, визнання її прав на свободу, розвиток здібностей, виявлення її індивідуальності. У центрі

уваги – дитина з її потребами, запитами, можливостями та здібностями, повага до особистості дитини, розуміння її запитів, інтересів, гідності, довіри до неї, виховання гуманної особистості, щирої, людяної, доброзичливої, милосердної. Формування суб'єкт-суб'єктних відносин педагога й дитини-сироти є першоосновою й головною умовою виховання особистості; вони розвивають перцептивне, емоційне й когнітивне відображення педагогом та дитиною один одного [1, с. 17].

Зауважимо, що більшість дослідників зазначають, що «сьогодні ще панують суб'єкт – об'єктні відносини, за яких дитинство є об'єктом спостереження, об'єктом перетворень, об'єктом впливу, що відображається і в освітній системі, у сучасних програмах навчання й виховання. Ще й сьогодні дитинство сприймається як «приймач», який «засвоює, привласнює, рефлексує» впливи дорослої спільноти» [2, с. 84].

Проблема суб'єктності у вихованні дітей-сиріт набуває особливої актуальності й гостроти, з огляду на специфіку їхнього соціального середовища, а саме умов державного закладу опіки.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Аналіз наукових розвідок свідчить про значний інтерес вчених до проблем сирітства. Зокрема, комплекс питань організації виховної роботи в дитячих будинках та інтернатах представлено в роботах О. Бережної, С. Курінної, Н. Павлик, І. Пеші, А. Полянничко, Н. Султанової, Ю. Яблоновської та ін. Теоретичні й методологічні розвідки, що розкривають сучасні підходи до організації і вдосконалення виховання дітей в умовах інтернатних закладів здійснено Л. Канішевською, О. Кузьміною, А. Наточій, В. Слюсаренко та ін. Дослідження присвячені психологічним особливостям виховання дітей-сиріт у державних закладах опіки висвітлено в наукових дослідженнях М. Бевз, Я. Гошовського, А. Прихожан, Н. Толстих та ін.

Сучасна наука не дає однозначної відповіді на питання про ефективність роботи дитячих будинків і виконання ними основних завдань опіки та виховання дітей-сиріт. Істотним і особливо складним аспектом проблеми перебування дітей-сиріт в умовах державного закладу опіки залишається їхній особистісний розвиток. В опікунсько-виховному процесі інтернатних закладів часто практично ігнорується саморозвиток дитини-сироти, яка сприймає себе об'єктом опіки та турботи вихователів, а не суб'єктом соціального світу. У випадках проголошення метою активізації дітей-сиріт допомоги в самовихованні, особистісному саморозвитку вихователі державних закладів опіки переважно вивчають та вимірюють їхні потреби, мотиви, стани і значно меншою мірою спонукають їх до прийняття активної позиції, не вміючи визначити реальну суб'єктність дитини-сироти.

Найбільш вагомими проблемами виховання дітей-сиріт в умовах дитячих будинків та інтернатів залишаються: вимушені умови спільного проживання дітей, що породжують обмеженість стосунків, напруження, тривожність, конкуренцію, агресію й інші негативні прояви психічного розвитку дітей; сегрегація вихованців в умовах утримання й «відчуження» дітей-сиріт від реальних життєвих проблем, позаяк певна «закритість» державних закладів опіки зумовлює обмеженість їхньої життєдіяльності в предметному й соціальному середовищі; соціальна, емоційна, когнітивна та інші види деривацій; підвищений і систематичний контроль з боку вихователів і персоналу державного закладу опіки, суворі регламентація дій і життєдіяльності дітей-сиріт, що унеможлиблює розвиток їхньої самостійності й відповідальності» [3, с. 28].

## 2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

**Мета** статті – обґрунтування суб'єктного підходу до виховання дітей-сиріт, які перебувають у державних закладах опіки. **Завдання:** проаналізувати теоретико-

методологічні основи суб'єктного підходу у вихованні в контексті особистісної парадигми; виокремити умови реалізації принципу суб'єктності у вихованні дітей-сиріт.

### 3. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODOLOGY

Для досягнення мети використано методи аналізу й синтезу, абстрагування формалізації та основних положень особистісної парадигми виховання, суб'єктного, герменевтичного, середовищного підходів, ідей впровадження інновацій у виховний процес державних закладів опіки.

### 4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Ставлення до дитини-сироти як до суб'єкта, носія індивідуальної й особистісної активності, створення умов для її саморозвитку є головною ознакою гуманного особистісного виховання. Очевидно, що виховання особистості повинно здійснюватися на основі суб'єкт-суб'єктних відносин, які визначаються знаннями, культурою, педагогічно доцільною емоційно-вольовою сферою та поведінкою передусім двох головних суб'єктів – педагога й дитини. А також незаперечним для нас є той факт, що сенс виховання полягає в створенні умов для розкриття природних задатків дитини, їхнього розвитку і збагаченні, організовуючи «саморух» особистості [1, с. 15].

Тому доцільним вважаємо розгляд принципу «суб'єктності» як основного орієнтиру виховання дітей-сиріт у контексті особистісної парадигми, оскільки його змістове наповнення та роль в активізації особистісного розвитку дітей-сиріт в умовах державних закладів опіки до кінця не визначено та не інтерпретовано.

Категорія «суб'єктності» стала предметом для розроблення теоретико-методологічних аспектів багатьох педагогічних концепцій та парадигм, та саме в особистісній парадигмі суб'єктність, суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія, гуманістична спрямованість стали основними орієнтирами виховання дитини.

Поняття «суб'єкт» та «суб'єктність» набули особливої актуальності в психолого-педагогічних дослідженнях, коли змінилися орієнтири освіти та осмислення ролі учасників освітньо-виховного процесу в його результативності.

У сучасній науці розрізняють гносеологічний та онтологічний аспекти визначення понять «суб'єкт» та «суб'єктність». Аналіз результатів досліджень цієї проблеми дає змогу виділити відносно самостійні ракурси використання цих понять у філософській, психологічній і педагогічній науках тому коротко розглянемо основні етапи їхнього становлення.

Поняття «суб'єктність» (від лат. *subjectus* – який лежить в основі, внизу, від *sub* – під і *jectus* – закладаю основу) є першочергово філософською категорією. Хоча категорія «суб'єкт» по своїй суті є філософською, однак сьогодні її можна назвати однією з центральних у психології та педагогіці. У «Психологічній енциклопедії» О. Степанова суб'єкт (лат. *subjectum* – підкладене) трактується як «конкретний індивід або соціальна спільнота, що володіє свідомістю, волею і здатна цілеспрямовано перетворювати дійсність і себе» [4, с. 348]. Водночас зазначається, що перетворення індивіда на суб'єкта відбувається через його взаємодію з іншими людьми, у спільній діяльності.

У загальнофілософському контексті виділяють такі основні характеристики суб'єкта діяльності:

- 1) суб'єкт передбачає наявність об'єкта;
- 2) суб'єкт суспільний за формою, засобами, способами своєї пізнавальної або практичної діяльності;

3) суспільний суб'єкт має конкретну, індивідуальну форму реалізації, колективний суб'єкт наявний у кожному індивіді й навпаки;

4) діяльність, яка свідомо регулюється, завжди суб'єктна, у ній формується й сам суб'єкт;

5) суб'єкт індивідуальної діяльності – свідомо діюча особа;

6) суб'єктність визначається системою відносин з іншими людьми;

7) суб'єктність – це неподільна цілісність спілкування, діяльності, самосвідомості й буття;

8) суб'єктність є динамічним началом, яке не існує поза самою взаємодією – міжособистісною, соціальною, діяльнісною;

9) суб'єктність є категорією інтерпсихічною;

10) особистість як суб'єкт передбачає спрямованість, мотиви, ставлення до навколишнього, до діяльності, себе, саморегуляцію, яка виявляється в таких якостях, як зібраність, організованість, самодисципліна, креативність, інтелектуальні риси індивідуальності [5, с. 837].

Сьогодні в психолого-педагогічній науці «суб'єктну» проблематику представлено в цілій низці ґрунтовних наукових досліджень, зокрема, М. Боришевського (суб'єктна природа людської психіки на різних етапах онтогенезу, самоактивність), Т. Титаренко (структурно-генетична модель життєвого світу особистості), І. Беха (природа вольової активності), З. Карпенко (проблема рівнів суб'єктності, пост-постмодерна суб'єктність у контексті ієрархічно-ціннісної самоорганізації), Л. Лепіхова (психологічна діагностика феноменів суб'єктності), С. Максименко (організація навчання як засобу саморозвитку суб'єкта учіння), В. Татенка (континуально-генетична концепція суб'єктних проявів людини), О. Галян (атрибутивні характеристики суб'єктності особистості). Суб'єктність стала предметом педагогічного аналізу (А. Бойко, І. Бех, Є. Бондаревська, А. Мудрик, В. Сластьонін, В. Сухомлинський).

Науково-педагогічна категорія «суб'єктність особистості» змістовно відрізняється від соціологічного та психологічного аналогів. З одного боку, сучасна педагогіка спирається на психологічне розуміння суб'єктності як здатності неповторної індивідуальності, не обмежуючись ним, а з іншого – приймає соціологічний постулат про суб'єктність як соціально-типову якість особистості, яка постає водночас об'єктом і суб'єктом соціальних відносин. Дослідниця О. Галян розглядає суб'єктність як цілісне утворення, «потенційну здатність» особистості до саморозвитку, осмисленої реалізації авторської позиції у взаємодії із соціальним і предметним світом, конкретизованими інтенціональними та зовнішньо детермінованими проявами самостійності, ініціативності, креативності, свободи й відповідальності [6, с. 76].

Категорія суб'єктності у вихованні визначається дослідниками як активна, цілеспрямована, ініціативна, творча й конструктивна позиція особистості в повсякденній життєдіяльності. А. Бойко зазначає, що «... в основі суб'єктності лежить визнання самобутності й самоцінності кожної особистості як індивіда, наділеного своїми неповторними природними даними, суб'єктивним соціальним досвідом і компетенціями, здатного до ініціативи, активності та самостійності як суб'єктно-можливої основи існування людини» [1, с. 15].

Логіко-теоретичний аналіз наукових джерел, зіставно-порівняльний аналіз характеру відносин педагогів та дітей-сиріт у практиці опіки та виховання дозволив виокремити умови, дотримання яких забезпечує реалізацію принципу суб'єктності у вихованні особистості дитини-сироти:

– формування суб'єкт-суб'єктних відносин педагога й дитини-сироти (А. Бойко), що є першоосновою й головною умовою виховання особистості; вони розвивають

перцептивне, емоційне й когнітивне відображення педагогом та дитиною один одного, дозволяють здійснити найголовніше – усвідомити дитині неспівпадіння її «Я – реального» і «Я – ідеального», без чого не можуть відбуватися об'єктивно її саморозвиток і самооцінка [1, с.17].

– індивідуально-гуманістичний підхід на основі домінанти особистісно орієнтованого виховання – виховних позицій розуміння, визнання і прийняття дитини (І. Бех), що розширює значущий простір життя дитини-сироти, спонукає до духовно-моральної творчості [7, с. 37].

– функціонування діяльнісного виховного середовища державного закладу опіки – багатогранного поліфункціонального утворення, динамічної системи впливів та умов соціально-просторово-предметного середовища, що надає дитині можливість розвиватися на різних рівнях суб'єктного буття;

– систематична організація різнопланової соціально-значущої практичної діяльності і спілкування дітей-сиріт, що включає їх у багатопланові відносини і сприяє цілісному розвитку особистості;

– стимулювання ініціативності ціннісно-змістовного спілкування з іншими, постійне підкреслення в поведінці дитини-сироти активного гуманного творчого начала, що спонукає до позитивної самооцінки власної особистості й визнання унікальності й цінності особистості іншого;

– створення поля впорядкованої свободи дитини, урахування специфіки процесу опредмечення цінностей на особистісному рівні. Водночас потрібно врахувати, що тільки суб'єкт-педагог здатний сформувати суб'єкта-вихованця.

Успішна реалізація принципу суб'єктності у вихованні особистості дитини-сироти неможлива, на нашу думку, без врахування особливостей герменевтичного підходу, який глибоко розкриває шляхи розуміння і прийняття дитини такою, якою вона є.

У вихованні дітей-сиріт особливо важливим є врахування вихователем освоєння позиції «розуміючого» педагога та технологій розуміння внутрішнього світу дитини, проникнення в специфіку почуттів, мислення, переживань вихованця. Особливу роль тут відіграє звернення до суб'єктних сенсів, несвідомих мотивів поведінки дитини [9].

Важливою є в поведінці педагога трансляція відсутності тривоги, відсутність дистанції (або «коротка» дистанція), щира зацікавленість у всіх проблемах і сторонах життя дитини-сироти, готовність вислухати й допомогти. Особливо ефективною є суб'єкт-суб'єктна взаємодія, яка вибудовується в дискурсі допомоги. Важливою також є емоційна близькість до дитини, душевна теплота, здатність до розуміння і прощення за розумної вимогливості, включення вихованців у творчу взаємодію з навколишнім світом, що виявляється в ідеях соціальної творчості. Дитина, стаючи суб'єктом соціальної творчості, має можливість внести щось своє до наявної системи відносин, у неї розвивається прагнення не пристосовуватись. Зауважимо, що конформна поведінка, як правило, є характерною для дітей-сиріт, які виховуються в державних закладах опіки. Саме стан включеності, усвідомленої участі в діяльності дозволяє забезпечити перехід від інфантильної, пасивної позиції дитини-сироти щодо власної життєдіяльності до відповідальних та самостійних дій, які є атрибутивними характеристиками суб'єктності особистості дитини. Досягнення включеності призводить до ускладнення ролі, форми участі в діяльності, до поглиблення її змісту й опанування новими способами її здійснення або розширення меж діяльності.

Реалізація принципу суб'єктності у вихованні дітей-сиріт передбачає надання можливостей вихованцям для самостійного прийняття суб'єктивно значущих рішень та реалізації ними власного вибору, що логічно впливає зі специфіки реалізації завдань соціалізації дітей-сиріт із позицій особистісного підходу у вихованні. Зауважимо, що

особливо важливо цю умову враховувати в колективному вихованні дітей-сиріт. Специфіка перебування в державному закладі опіки відображаються на життєдіяльності колективу дітей-сиріт, переважає думка більшості, у вихованців часто спостерігається відсутність особистісної ініціативи. Суб'єктивний підхід у вихованні дітей-сиріт дозволяє долати протиріччя між інтересами дитини та інтересами колективу, актуалізуючи виховний потенціал колективу й забезпечуючи можливості реалізації кожною дитиною індивідуальних потреб та інтересів. Виховання самостійності вимагає не тільки підтримки педагогами усвідомленої позиції дитини-сироти, автономності від думки колективу, а й забезпечення її свободи вибору дії, здійснення вчинку.

Зауважимо, що окреслені вище нами умови, дотримання яких забезпечує реалізацію принципу суб'єктності у вихованні особистості дитини-сироти є взаємопов'язаними та взаємодоповнюють одна одну, тому тільки системна реалізація цих умов допоможе забезпечити підтримку дітям, що залишилися без піклування батьків та підвищити ефективність виховного процесу загалом.

## **5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH**

Здійснивши аналіз наукових досліджень з означеного питання можемо констатувати, що суб'єктний підхід у вихованні дітей-сиріт у контексті особистісної парадигми передбачає суб'єкт-суб'єкту взаємодію педагогів та вихованців, яка повинна функціонувати на гуманних засадах і визначати своїм пріоритетом розвиток самостійної, ініціативної, відповідальної та креативної особистості, здатної виступати активним суб'єктом власної життєдіяльності. Тільки системна реалізація умов, дотримання яких забезпечить реалізацію принципу суб'єктності у вихованні особистості дитини-сироти допоможе здійснити ефективну підтримку дітям, що залишилися без піклування батьків та підвищити успішність виховного процесу загалом.

Перспективою подальших наукових досліджень є розроблення програми і відповідної методики формування суб'єктної позиції дитини-сироти в процесі власної життєтворчості.

## **6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (AND TRANSLITERATED)**

1. Бойко, А. М., 2012. Феномен «суб'єкт-суб'єктні відносини» – стратегія подальшого розвитку педагогічної теорії і практики, *Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць*, 8, Слов'янськ, с. 3 – 17.
2. Гавриш, Н. В., 2006. Діти й соціум. Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, *Колективна монографія*, Київ, с.410.
3. Султанова, Н.В., 2018. Теорія і практика соціального виховання дітей в інтернатних закладах освіти України (1956-початок XXI ст.), *13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, Дис.... доктора наук*, Тернопіль.
4. Степанов, О.М., 2006. Психологічна енциклопедія. Київ, 424 с.
5. Скорич, Л.П., 2011. Суб'єктність в освітньому процесі, *Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту імені Івана Огієнка*, 11, с. 836 – 850.
6. Галян, О.І., 2018. Розвиток ідеї суб'єктності особистості школяра у вітчизняному педагогічному дискурсі ХХ століття, *13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, Дис.... доктора наук*, Дрогобич.
7. Бех, І. Д., 2008. Виховання особистості, Київ: Либідь, 848 с.

8. Колесникова, И.А., Борытко Н.М., Поляков, С. Д., Селиванова, Н.Л., 2005. Воспитательная деятельность педагога: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений, Москва, Академия, 336 с.

## THE SUBJECT APPROACH TO THE EDUCATION OF ORPHAN CHILDREN

**Halyna Lialiuk,**

PhD (Psychology), Assoc. Prof,  
Assistant Professor at Department of Psychology of  
Activities in Special Conditions,  
Lviv State University of Internal Affairs  
(Drohobych, Lviv region, Ukraine),  
ORCID ID: [orcid.org/0000-0002-4819-6247](https://orcid.org/0000-0002-4819-6247)  
[gala\\_psycholog@ukr.net](mailto:gala_psycholog@ukr.net)

**Abstract.** The article deals with the problem of introducing innovative methods of upbringing orphans in Ukraine, that are staying in state care institutions. The basic principles of the personal-humanistic strategy of the pedagogical paradigm are revealed, the role of the subject-subject interaction between an educator and a fosterling is defined. Attention is drawn to the fact that the personal paradigm of education has become the dominant system of methodological-theoretical norms and standards and axiological criteria in the modern period of development of Ukrainian society, which reveal the characterological integrity of the educational process and regulate research and practical innovativeness.

The personal paradigm of raising orphans is characterized by a humanistic context, which implies the subject-subject interaction of educational relations (tutor and alumnus – full subjects of the pedagogical process). The urgency of the problem of analysis of the subjective approach in the education of the orphan and the possibilities of its implementation in the practice of guardianship and education of public institutions is outlined.

The theoretical and methodological bases of the subjective approach in the upbringing of an orphan in the context of the personal paradigm based on the analysis of philosophical and psychological and pedagogical research are revealed. The conditions are observed, the observance of which ensures the implementation of the principle of subjectivity in the education of the personality of an orphan.

The peculiarities of the application of the hermeneutic approach, which deeply reveals the ways of understanding and accepting the child as he is, are considered. Emphasis is placed on the importance of including students in creative interaction with the outside world, which is manifested in the ideas of social creativity, providing opportunities for students to make subjectively significant decisions and implement their own choices. Subjective approach in the upbringing of orphans in the context of the personal paradigm involves subject-subject interaction of teachers and students, which should operate on a humane basis and prioritize the development of independent, proactive, responsible and creative personality, able to act as an active sub object of their own life.

Only the systematic implementation of conditions, compliance with which will ensure the implementation of the principle of subjectivity in the education of the orphan, will help to provide effective support to children left without parental care and increase the success of the educational process in general.



**Key words:** orphans; humanism; education; personal paradigm; subjective approach; state guardianship institutions.

#### REFERENCES (TRANSLITERATED)

1. Boiko, A. M., 2012. Fenomen «subiekt-subiektni vidnosyny» – stratehiia podalshoho rozvytku pedahohichnoi teorii i praktyky, *Humanizatsiia navalno-vykhovnoho protsesu: zb. nauk. prats*, 8, Sloviansk, s. 3 – 17.
2. Havrysh, N. V., 2006. Dity i sotsium. Osoblyvosti sotsializatsii ditei doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku, *Kolektyvna monohrafiia*, Kyiv, s.410
3. Sultanova, N.V., 2018. Teoriia i praktyka sotsialnoho vykhovannia ditei v internat nykh zakladakh osvity Ukrainy (1956-pochatok KhKhI st.), 13.00.01 – *zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky, Dys.... doktora nauk*, Ternopil.
4. Stepanov, O.M., 2006. Psykholohichna entsyklopediia, Kyiv, 424 s.
5. Skorych, L.P., 2011. Subiektnist v osvitnomu protsesi, *Visn. Kam'ianets-Podil. nats. Un-tu imeni Ivana Ohienka*, 11, s. 836 – 850.
6. Halian, O.I., 2018. Rozvytok idei sub'iektnosti osobystosti shkoliara u vitcheznanomu pedahohichnomu dyskursi KhKh stolittia, 13.00.01 – *zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky, Dys.... doktora nauk*, Drohobych.
7. Bekh, I. D., 2008. *Vykhovannia osobystosti*, Kyiv: Lybid, 848 s.
8. Kolesnikova, I.A., Boryitko, N. M., Polyakov S. D., Selivanova N.L. (2005) *Vospitatelnaya deyatelnost pedagoga: ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy* (Educational activities of the teacher: textbook. for students of higher education institutions), Moskva., 336 s.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-28-57-67>  
УДК 37.091.12.011.3-051:159.923.2(1-87)

**Мартинець Лілія Асхатівна,**

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, фізичної культури та управління освітою  
Донецького національного університету імені Василя Стуса,  
Вінниця, Україна.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4736-5467>

[liliamart7@gmail.com](mailto:liliamart7@gmail.com)

#### НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ КРАЇН ДАЛЕКОГО ЗАРУБІЖЖЯ

**Анотація.** У статті представлено науково-практичний досвід професійного розвитку вчителів країн далекого зарубіжжя, зокрема Франції, Федеративної Республіки Німеччини, Фінляндії, Китаю. Визначено, що науковцями України активно вивчається зарубіжний досвід професійного розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти у системах неперервної педагогічної освіти. Розкрито такі проблеми зарубіжної педагогічної освіти: професійна підготовка вчителів у Західній Європі; освіта дорослих ускаandinavських країнах; неперервний професійний розвиток учителів Канади, Великої Британії, США; підходи до організації навчального процесу в системі підвищення кваліфікації вчителя в США; розвиток педагогічної освіти США у другій половині ХХ століття; вплив